ACTA UNIVERSITATIS UPSALIENSIS
Skrifter rörande universitetet
B. INBJUDNINGAR
1

INBJUDAN

TILL DE OFFENTLIGA HÖGTIDLIGHETER
VID VILKA

Professorn i tyska språket LARS HERMODSSON
Professorn i nordiska språk LENNART MOBERG
Professorn i obstetrik och gynekologi CARL GEMZELL

INSTALLERAS I SINA ÄMBETEN

AV

Torgny T. Segerstedt
UPPSALA UNIVERSITETS REKTOR

UPPSALA 1961

ACTA UNIVERSITATIS UPSALIENSIS

Skrifter rörande universitetet

B. INBJUDNINGAR

1

Digitized by the Internet Archive
in 2026

https://archive.org/details/IA41548924_0046

INBJUDAN

TILL DE OFFENTLIGA HÖGTIDLIGHETER

VID VILKA

Professorn i tyska språket LARS HERMODSSON

Professorn i nordiska språk LENNART MOBERG

Professorn i obstetrik och gynekologi CARL GEMZELL

INSTALLERAS I SINA ÄMBETEN

AV

Torgny T. Segerstedt

UPPSALA UNIVERSITETS REKTOR

Med denna inbjudan följer:

FAKULTETERNA OCH VETENSKAPENS ENHET

Ett tankemotiv hos Stora Undervisningskommittén

av

Torgny T. Segerstedt

UPPSALA 1961

ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI AB

R UNIV.
BIBLIOTHEEK
LEIDEN

PROFESSUREN I TYSKA SPRÅKET

Först genom beslut av 1903 års riksdag upprättades en professur i tyska språket vid Uppsala universitet. Sedan professurens tredje innehavare, Ernst Löfstedt, beviljats avsked med utgången av juni månad 1960, utnämndes genom Kungl. Maj:ts fullmakt 13/5 s. å. docenten vid universitetet, filosofie doktorn *Lars Hermodsson* att fr. o. m. 1/7 s. å. vara professor i tyska språket. Hans installation i ämbetet utsattes att äga rum 22/10 s. å. men blev på grund av särskilda omständigheter uppskjuten till en senare tidpunkt.

Den högtidlighet, vid vilken professor Hermodsson skall insättas i sitt ämbete, kommer nu att äga rum lördagen den 18 februari 1961, i samband med övriga professorsinstallationer under vårterminen. Universitetet upprepar den välkomsthälsning till honom, som framförts i den år 1960 utgivna inbjudningsskriften, och önskar honom lycka och framgång i hans verksamhet som professor. Vid installationen kommer professor Hermodsson att hålla en offentlig föreläsning över *Gamla och nya vägar inom språkforskningen*. Ifråga om biografiska m. fl. uppgifter hänvisas till nyssnämnda inbjudningsskrift.

PROFESSUREN I NORDISKA SPRÅK

I proposition till rikets ständer år 1856 äskade Kungl. Maj:t anslag för upprättande av en professur i »de nordiska språken» vid Uppsala universitet, varvid anfördes följande:

»Redan år 1847 gjorde Kansleren underdånig hemställan om upprättande af en profession i fornnordisk språk- och ålderdomskunskap. Ehuru undervisning i dessa vetenskapsämnen redan då meddelades efter eget åtagande af Bibliothekarien, Professor Schröder, ansåg Kanslern, till betrygggande af undervisningens fortfarande bestånd i så vigtiga och uti den medborgerliga bildningen så ingripande ämnen, vara af vigt, att för dem en särskild lärostol inrättades, helst med hänseende till den omvårdnad det städse tillväxande bibliotheket alltmera kräfver, det vore att befara att, efter professor Schröders bortgång, det blefve svårt att finna en man, som kunde förena två så olika och hvar för sig trägna och maktpåliggande befattningar. Kanslern anförer, att samma skäl ännu quarstår och har vunnit ytterligare erkännande och stöd genom den ansökning, som några af den vid Universitetet studerande ungdomen hos Hans Kongl. Höghet Akademie-Kanslern gjort om Hans Nådiga medverkan för inrättande af en särskild profession i Svenska språket; att det visserligen är af vigt att undervisningen äfven omfattar det nuvarande modersmålet, i synnerhet då detta ingår som ett vigtigt bildningsmedel vid de lägre läroverken, men att, då ett vetenskapligt studium af ett språk ej kan idkas utan att språket betraktas i sin historiska utveckling och i sitt förhållande till närbesläktade språk, ändamålet hufvudsakligen vunnes genom en profession, hvilken, för att i namnet uttrycka hela dess omfång, kunde erhålla benämningen: »Profession i de Nordiska språken», såsom den motsvarande lärostolen vid Köpenhamns universitet kallas.

Denna af t. f. Kanslern gjorda anhållan synes förtjena all uppmärksamhet, då onekligen modersmålets vetenskapliga studium bör vara ett föremål för universitetets verksamhet. På de af Kanslern anförda skäl tillstyrkes, att Eders Kongl. Maj:t må af Rikets Ständer, för upprättande vid Upsala Universitet af en profession i de nordiska språken, äska ett årligt anslag af 4 000 R:dr riksmynt.»

Propositionen bifölls av riksdagen i november 1857, och kungabrevet utfärdades 20/3 1858.

Närmare redogörelser för professurens tillblivelse hava lämnats av Henrik Schück i inbjudan till Oscar Almgrens installation (1914) och Fredrik Berg i inbjudan till Ivar Lundahls installation (1949). Här kommer därför endast att lämnas några kortfattade notiser. Professuren har sedan dess tillkomst innehafts av: 1) Carl Säve, 2) Mårten B. Richert, 3) Adolf Noreen, 4) Bengt Hesselman, 5) Erik Noreen, 6) Ivar Lundahl, 7) Ivar Modéer.

(1859–1876) Carl Säve, f. 22/10 1812. Student vid Uppsala universitet 1830, disp. 1848: »Eriksvisan. Ett fornnordiskt qväde, behandlat i språkligt afseende», Linguæ veteris septentrionalis docens 28/6 1849, professor i nordiska språk 26/8 1859. Han intresserade i hög grad studenterna för studiet av nordiska språk, särskilt dialektstudiet, vilket han förde in på rent vetenskapliga banor. Han har även fått namnet »det svenska dialektstudiets andre grundläggare».[1] † 27/3 1876.

(1877–1886) Mårten B. Richert, f. 12/5 1837. Student vid Uppsala universitet 1854, disp. 15/5 1863: »Bidrag till läran om de konsonantiska ljudlagarna i äldre och nyare språk. I», docent i nordiska språk och allmän jämförande språkforskning 19/6 1866, adjunkt i nordiska språk vid universitetet 26/4 1872, professor i nordiska språk 10/8 1877. Som akademisk lärare var han högt uppburen på grund av sin mångsidiga lärdom inom olika vetenskapsområden och sin nobla personlighet. Under nästan hela sin professorstid åtnjöt han tjänstledighet på grund av sjukdom. Till den komparativa riktning, som varit utmärkande för de nordiska språkstudierna, var Richert den som gav första impulsen, och från denna synpunkt har hans lärareverksamhet kallats epokgörande. † 5/9 1886.

(1887–1919) Adolf Noreen, f. 13/3 1854. Student vid Uppsala universitet 1871, disp. 24/5 1877: »Fryksdalsmålets ljudlära», docent i nordiska språk 14/11 s. å., professor i nordiska språk 16/9 1887. Han var en av universitetets mest ansedda vetenskapsmän och besatt »en sällsynt förmåga att giva sina lärjungar en säker och allsidig metodisk skolning och samtidigt föra dem in på fruktbringande uppslag till själv-

[1] Redan Johannes Bureus († 1652) hade på sin norrländska resa 1600–01 insamlat ord och fraser från Ångermanland och Västerbotten. Men den egentlige grundläggaren av det svenska dialektstudiet var Erik Benzelius d. y. († 1743), vilken såsom biskop i Linköping ålade stiftets präster att på lediga stunder uppteckna dialektord och insända ordlistor.

ständiga forskningar samt kanske framför allt skänka dem alla något av sin egen stora entusiasm för vetenskapen». Avsked 1/6 1919. † 13/6 1925.

(1919–1940) Bengt Hesselman, f. 21/12 1875. Student vid Uppsala universitet 1893, disp. 27/5 1902: »Stafvelseförlängning och vokalkvalitet i östsvenska dialekter», docent i nordiska språk 4/6 1902, efter kallelse professor vid Göteborgs högskola 14/10 1914, likaledes efter kallelse professor i nordiska språk vid Uppsala universitet 19/6 1919. Lärjunge till Adolf Noreen uppbar han med stor skicklighet och fullföljde på ett självständigt och fruktbringande sätt de förnämliga traditionerna inom nordiska språk vid Uppsala universitet. Han utgav en rad skarpsinnigt genomförda undersökningar av ljud- och formläran samt svenskt ordförråd. Avsked med utgången av 1940. † 7/4 1952.

(1941–1946) Erik Noreen, f. 3/11 1890. Student vid Uppsala universitet 1908, disp. 28/5 1915: »Ärtemarksmålets ljudlära. I», docent i nordiska språk vid Uppsala universitet 22/12 1915 och vid Stockholms högskola 28/10 1924, efter kallelse professor i nordiska språk vid Lunds universitet 20/2 1931 och vid Uppsala universitet 22/11 1940 fr. o. m. 1/1 1941. Son till Adolf Noreen erhöll han sin vetenskapliga fostran av denne. Han intog en ledande ställning såsom textutgivare och textfilolog på såväl det fornsvenska som det äldre nysvenska området och sysslade även med 1400-talets religiösa skriftspråk. † 13/12 1946.

(1949–1951) Ivar Lundahl, f. 5/11 1894. Student vid Göteborgs högskola 1914, disp. 3/5 1927: »Falbygdens by- och gårdsnamn», docent vid Göteborgs högskola i nordiska språk 10/6 1927, vid Stockholms högskola i nordisk ortnamnsforskning 8/5 1937 och i nordiska språk 10/4 1942, professor i nordiska språk vid Uppsala universitet 12/11 1948 fr. o. m. 1/1 1949 och i nordiska språk, särskilt ortnamnsforskning, 21/12 1951 fr. o. m. 1/1 1952. Avsked från sistnämnda professur 1/7 1960.

(1953–1960) Ivar Modéer, f. 4/11 1904. Student vid Uppsala universitet 1923, disp. 19/5 1933: »Småländska skärgårdsnamn. En studie över holmnamnen i Mönsterås», docent i svensk ortnamnsforskning 7/6 1933, professor i nordiska språk 17/4 1953 fr. o. m. 1/5 1953. † 31/1 1960.

Säve väckte 1865 förslag om inrättande av en adjunktur i nordiska språk och anförde därvid följande.

»Syftemålet med den för de Svenska universiteten helt och hållet egendomliga inrättningen af academiska Adjuncturer får väl antagas egentligen hafva varit, dels att det vid hvarje professorsstol städse skulle finnas att tillgå en i ämnet fullt skicklig person, hvilken, vid inträffande förfall och ledighet, skulle kunna sköta tjensten, — dels att, vid i fråga kommande tjenstetillsättningar, åtminstone *ett* competent efterträdare-ämne skulle vara att tillgå, så att man icke skulle nödgas att antingen under obestämd tid låta tjensten stå obesatt, eller ock tillsätta otjenlig person, till största men för ämnet, kanske under decennier. I ett land, med så få och små universitet, som vårt, var ett sådant ordnande af saken det enda ändamålsenliga. Men skall denna inrättning för alla händelser medföra det därmed åsyftade gagnet, så är det äfven nödvändigt, att hvarje professur är försedd med sin särskilda adjunctur; — och detta är för hvar och en sådan i samma mon nödvändigare, som det läroämne, hvilket af en viss professor skall uppehållas, hör till de mera isolerade, dvs. som mer eller mindre saknar intimare beröringspunkter med andra dylika. För dem åter, som höra till en grupp af flere närbeslägtade kunskapsarter, äro dessa adjuncturer eller så till sägandes ständiga vicarietjenster — ehuru visserligen alltid vigtiga och önskvärda, — dock icke så alldeles en nödvändighetssak, emedan de, såsom erfarenheten visat, vid förefallande behof oftast kunna erhålla succurs från sina ämnesfränder, om de skulle sakna egna alumner. De academiska läroämnen, som tillhöra en dylik grupp af sins emellan beslägtade vetenskaper, äro äfven i det afseendet lyckligare lottade, än de mer eller mindre isolerade, att just det förhållandet, att en öfvergång från det ena kunskapsämnet till det andra inom gruppen är möjligt, moste medföra, att flere personer föranledas att egna sina studier åt någon eller några af de vetenskaper, som höra till denna grupp. Detta framkallar naturligtvis äfven en nyttig täflan till vinnande af den högsta möjliga skicklighet. Till en mera eller helt och hållet isoleradt stående vetenskap våga deremot ganska få eller ingen uteslutande vända sig, emedan utsigterna att på den vägen vinna anställning och bergning äro så ytterst ringa. Ty det, som hufvudsakligen bestämmer mängden af sökande, m. a. o. concurrensen, inom en viss vetenskapsgren — liksom inom alla yrken — är utsigterna att dymedelst, och utan allt för lång väntan, inom en tillfredsställande verkningskrets vinna utkomst. Derföre, ju större utsigt att å ett gifvet fält snart erhålla sysselsättning och bergning, desto flere arbetare, och ju mindre utsigt, desto färre.

De särskilda läroämnena inom våra universitet erbjuda i nyss nämnda afseende högst olika utsigter. Så kunna, t. ex., de personer, som egna sig åt theologien, hafva ett ganska godt hopp om framgång i ämbetsväg, all den stund våra bägge högskolor tillsammans ega icke mindre än 18 ordinarie tjenstebefattningar (8 professurer och 6 adjuncturer), mellan hvilka öfvergåendet från den ene till den andre är något ganska vanligt. En sådan öfvergång är, åtminstone delvis, likaledes möjlig inom de juridiska faculteterna, med tillsammans 13 tjenster, samt inom de medicinska med 17. Något dylikt, om ock i mindre grad, eger äfven rum inom de särskilda grupperna uti de philosophiska faculteterna; t. ex. inom de philosophiska, de classiskt philologiska, de historico-statistiska, de mathematiska, de chemiska, de naturhistoriska och de æsthetico-modernlingvistiska vetenskaperna. Sammanhanget och gemenskapen inom hvar och en af dessa grupper må nu vara större eller mindre, så kan dock alltid en öfvergång tänkas från nästan hvarje dithörande vetenskap till åtminstone *någon* annan beslägtad. Det är allenast *en* vetenskap, som inom den sistnämnda faculteten står så isolerad, att det icke kan sägas ligga i sakens natur, att öfvergång från denna till någon annan, eller tvärtom, just kan väntas, och det är den *Nordiskt philologiska.*

Men det gifves dessutom ett annat förhållande, som inverkar på frequensen af dem, som egna sig åt ett grundligare studium af en viss vetenskap; — det nämligen, om för dem, som studera en dylik, utsigter finnas att kunna vinna anställning äfven utom universiteten. För många, ja, för de fleste af de ofvan omtalade vetenskapernas idkare gifvas, som väl bekant är, en mångfald af dylika lönade befattningar, till hvilka de kunna vända sig, i fall ingen utsigt till snar befordran skulle visa sig inom universiteten. För theologer finnas biskopsstolar, lectorater och pastorater; för jurister högre och lägre domarebefattningar; för medici, jämte den enskilda practiken, platser inom Sundhetscollegium och Carolinska Institutet; samt slutligen för de fleste, som höra till den philosophiska faculteten erbjuder sig en ymnig tillgång på tjenster inom elemantarläroverken, tecknologiska institutet, osv. Det är dessa, i antal och löneförmåner allt mera tillväxande, tillfällen till befordran, som, under de senaste åren, förmått så många att söka academiska docenturer inom de philosophiska faculteterna, och detta särdeles i de läroämnen, i hvilka lectoraten finnas. Dock, äfven i detta afseende står den Nordiska språkvetenskapens alumner lika blottade på utsigter. Väl läses modersmålet i skolorna; men det har derstädes ännu icke vunnit erkänd

jämnbördighet med de öfriga läroämnena, då deruti icke finnas några sjelfständiga lärareplatser. Det betraktas som ett biämne, hvilket än förenas med historien eller philosophien, än med theologien, ja, med mathematiken eller botaniken; men alltid som ett biämne till det eller de andra såsom hufvudämnena. Men äfven om ett ännu vida större afseende fästes vid modersmålet i skolorna så vore i alla fall dermed icke allt vunnet till uppbärande af det mera omfattande Nordiska och särskilt det Fornnordiska språkstudiet vid universiteten.

Den naturliga följden för de Nordiska språkens studium af dessa menliga förhållanden har icke häller uteblifvit. Oaktadt nämnligen icke så få studerande, under den tid af 6 år, som snart nog förflutit sedan professuren i de Nordiska språken härstädes tillsattes, med både intresse och framgång hafva studerat detta ämne, har likväl icke någon vågat att uteslutande egna sig åt detsamma. Blott en ende har härstädes i ämnet sökt och erhållit docentur, men hvarefter han också genast sökte och ett par veckor senare erhöll ett lectorat. Och då den förste innehafvaren af den Nordiska språkprofessuren i Lund, efter omkring 5 års tjenst, för något mera än ett år sedan af döden plötsligen bortrycktes, hade ej häller han ännu lyckats att fästa någon såsom docent vid sitt ämne. När ansökning till tjensten efter honom sedermera gjordes, anmälde sig ej flere än tvänne inländske sökande, af hvilka den ene då knappast hunnit att blifva vederbörligen utnämnd till docent i ämnet, och den andre var knappast årsgammal docent i Grekiskan, och man nödgades ändock förordna honom att förestå tjensten under ledigheten, ehuru han icke ännu aflagt något slags lärareprof i ämnet.

Och likväl lär det vara oförnekeligt, att det Nordiska språkstudiet hör till de vigtigaste vid en *Nordisk* högskola; ja, jag tvekar icke att uttala den åsigten, att i sjelfva verket intet academiskt läroämne finnes, som är mera fosterländskt och som, under vissa förhållanden, kan komma att djupare ingripa uti hela den fosterländska bildningen, — ja, till stärkande och upprätthållande af vår sjelfständighet och nationalitet i farans stund. Det är derföre af vigt, att detta läroämne, som först så sent erhållit fast plats vid våra universitet, med vänlighet och intresse tages under armarne, stödjes och förhjelpes till en mera betryggad ställning! Men sådan kan icke vinnas, så länge som för detsamma inom hela vårt land icke finnas mer än tvänne academiska platser, på hvilka en person kan lefva och uteslutande verka. Om det antages, att medellängden för en professors ämbetstid är bortåt 18 år, — huru mången är väl då nog uppoffrande eller djerf, att han på fullt

allvar vågar egna sig åt en vetenskap, i hvilken endast hvart 18de år *tvänne* eller hvart nionde år *en* möjlighet till utkomst erbjuder sig!

Då Consistorium Majus härstädes för något mer än 10 år sedan tillstyrkte och Kungl. Maj:t inför Ständerna Nådigst föreslog inrättandet af och löns anslående till nya professurer i Nordiska språken i Uppsala och Lund; så hafva dessa Myndigheter dermed i sjelfva verket erkänt nödvändigheten af, att denna vetenskap inom våra högskolor bör hafva målsmän. Men om fullt competente sådane städse skola kunna vara att påräkna och om ämnet utan afbrott skall kunna blifva föredraget, så bör icke detta ställas i beroende af allenast ett par personers helsa och lif.»

I anledning av vad Säve sålunda anfört yttrade Bernhard Elis Malmström, då professor i estetik samt litteratur- och konsthistoria, till protokollet följande:

»Till det af Hr Prof. Säve väckta förslag att hos Rikets blifvande ständer begära ett anslag för inrättande af en Adjunctur i Nordiska Språk, anser jag att Faculteten bör lemna sitt bifall, på den grund att det alltid måste leda till Universitetets fördel att erhålla så många lärarekrafter som möjligt. Jag kan deremot icke godkänna de motiver, hvarpå Hr prof. Säve velat stödja sitt förslag. Professorn har yttrat den åsigten att genom inrättningen af en Adjunktur i nämnda vetenskapsgren en uppmuntran skulle beredas de unga män, som deråt ville egna sig, genom utsigt till en befordran, som de på annat håll, uttryckligen vid elementarläroverken, ej skulle kunna påräkna, enär studiet af de Nordiska Språken, enligt professorns mening, vore så isoleradt, att utmärkta kunskaper i detta ämne icke behöfde förutsätta grundliga studier i ett annat. Efter min tanke lärer dock en sådan ensidighet, om den *kan* förekomma, endast utgöra ett beklagligt undantagsfall. Jag förmodar nemligen att forskare i dessa språk, såsom hvarje annan språkforskare, måste, så vitt han gör anspråk på att såsom Universitetslärare anställas, vara Philolog i ordets egentliga och bästa betydelse, d. v. säga icke hafva inskränkt sitt studium till det eller det Nordiska tungomålet utan äfven till dettas äldre o. yngre anförvanter. I ett vetenskapligt tidehvarf, då den comparativa språkforskningen spelar en så vigtig roll, lärer näppeligen ett sådant studium kunna på ett tidens fordringar motsvarande sätt kunna göras utan en någorlunda grundlig bekantskap äfven med de classiska språken, då jag känner mig fullt och fast öfvertygad derom att en sådan bekantskap är oumbärlig för hvar och en språkkunnig, som vill anses vara annat än på sin höjd

språkmästare, tjenlig att begagna för blifvande handelsexpediter och gouvernanter. Men om en Universitetslärare i Nordiska språken eger denna djupare språkbildning, hvilket han naturligtvis bör, så lärer också en befordran vid Elementarläroverken vara lika litet stängd för honom som för någon annan, hvarmed ock Hr professor Säves argumentation alldeles bortfaller.

Emellertid, då fråga om nya Adjuncturer en gång blifvit väckt, kan jag nu — hvilket jag eljest icke denna gång ämnat — icke underlåta att anhålla om Facultetens bifall till mitt förslag att hos Ständerna begära anslag äfven till en Adjunctur i Aestetik samt Litteratur- och Konsthistoria, om hvilken Vetenskaps isolation prof. Säves argumentation lika väl bör gälla, i fall den kunde gälla om någon af Facultetens discipliner. Men, då jag ingalunda kan önska mig en Adjunct af så enstaka bildning att den skulle utesluta honom från all befordran utom Universitetet, så vill jag gerna utfästa mig, i fall det genom facultetens medverkan i första rummet skulle lyckas att hos Ständerna utverka medel till inrättandet af en Aesthetisk Adjunctur härstädes, att till denna icke föreslå någon annan än en sådan, som genom sina kunskaper vore competent till åtminstone ett par, tre lectioner vid Elementarläroverken. I sammanhang härmed kan jag ej undertrycka den önskan att alla professioner vid Universitetet, som ännu sakna Adjuncturer, måtte förses med sådana.»

Anledningen till Malmströms hårda ord torde vara att söka i den omständigheten att Säve ansågs lida »brist på grundläggande klassiska studier, saknade kunskap i moderna språk osv.».[2]

Beslut om inrättande av den föreslagna adjunkturen i nordiska språk fattades av 1871 års riksdag. Förste och ende innehavare av denna befattning blev docenten Mårten B. Richert, vilken, såsom ovan nämnts, år 1877 efterträdde Säve som professor i nordiska språk. Den därigenom ledigblivna adjunkturen ombildades till en extra ordinarie *professur i svenska språket*. Denna professur, som blev ordinarie 1909, har innehafts av Fredrik Leffler 1881–1904, Otto von Friesen 1906–1935 och Natan Lindqvist 1936–1947. Från 1947 innehas professuren av Valter Jansson.

Genom beslut av 1930 års riksdag inrättades vidare en *personlig professur i nordisk ortnamnsforskning* vid Uppsala universitet för professorn i nordiska språk vid universitetet i Lund Jöran Sahlgren med

[2] Gustaf Svanberg: Redovisning för en lång lefnad, Upps. 1949, sid. 506 f.

föreskrift att denne tillika skulle vara föreståndare för Svenska ortnamnsarkivet och sekreterare i ortnamnskommissionen. Sedan 1945 års universitetsberedning föreslagit, att denna professur fr. o. m. budgetåret 1949/50 skulle ersättas med en *ordinarie professur i nordiska språk, särskilt ortnamnsforskning,* och 1947 års riksdag fattat beslut i enlighet därmed, beslöt riksdagen 2 år senare, att med inrättande av den nya professuren skulle anstå till 1/7 1950. Enligt föreskrift av Kungl. Maj:t skulle innehavaren av nämnda professur i denna sin egenskap vara chef för Svenska ortnamnsarkivet. Förste innehavare av den sålunda inrättade professuren blev, såsom ovan nämnts, Ivar Lundahl. I samband med hans avgång 30/6 1960 aktualiserades frågan om inrättande av en särskild tjänst som chef för Svenska ortnamnsarkivet. Beslut härom fattades av 1960 års riksdag, i samband varmed professorn i nordiska språk, särskilt ortnamnsforskning, som dittills på grund av chefsskapet för arkivet åtnjutit nedsättning i sin undervisningsskyldighet till hälften, befriades från chefsskapet och i stället ålades full undervisningsskyldighet.

Genom beslut av 1935 års riksdag inrättades en tjänst som *universitetslektor i svenska språket* med uppgift att bestrida den del av undervisningen i ämnet nordiska språk, som hade till föremål den muntliga och skriftliga behandlingen av modersmålet. Befattningen innehades 1935–1948 av Olof Gjerdman, 1948–1956 av Bengt Holmberg och 1956–1959 av Fritz Askeberg.

Redan tidigare, nämligen 1921, hade beslut fattats om inrättande av en befattning som *lektor i danska språket och litteraturen.* Denna befattning har innehafts av Georg Christensen 1922–1924, Oluf Friis 1924–1934, Alf Henriques 1934–1942, William Michelsen 1942–1950, Mogens Brøndsted 1950–1957, Aage Kabell 1957–1960 samt Erik Andersen från 1960.

Undervisningen i norska språket bestreds däremot länge av tillfälligt anställda lärare med anlitande av för ändamålet tillgängliga medel, under en lång följd av år av professor Ragnvald Iversen, Trondheim. Efter förslag av 1945 års universitetsberedning beslöt 1947 års riksdag att inrätta ett *lektorat i norska språket och litteraturen,* vilket lektorat innehafts av Jörund Mannsåker 1948–1953, Alfred Martin Jakobsen 1953–1957 samt Jostein Gussgard från 1957.

År 1956 anslog riksdagen medel för inrättandet av en tjänst som *universitetslektor i isländska språket.* Sedan tillkomsten har denna tjänst innehafts av Bjarni Guðnason.

Sedan 1955 års universitetsutredning föreslagit inrättandet av ett antal tjänster som ordinarie universitetslektorer, fattades år 1959 beslut om inrättande av bl. a. en tjänst som *universitetslektor i nordiska språk* och 1960 beslut om inrättandet av ytterligare en dylik befattning. Därvid föreskrevs emellertid att tjänst som ordinarie universitetslektor, intill dess organisationsplan för ämnet blivit fastställd, icke finge uppehållas annat än med arvodesanställd universitetslektor. Sedan organisationsplan för ämnet nordiska språk fastställts 27/5 1960, utnämndes docenterna Karl-Hampus Dahlstedt och Johan Olof Thorell 17/8 s. å. att fr. o. m. 1/9 s. å. vara universitetslektorer i nordiska språk vid universitetet.

Den genom Modéers förtidiga bortgång ledigblivna professuren i nordiska språk kungjordes 10/2 1960 till ansökan ledig. Sedan vid ansökningstidens utgång anmält sig sex sökande, väcktes inom språkvetenskapliga sektionen förslag angående kallelse av en av de sökande, docenten vid Uppsala universitet, filosofie doktorn *Lennart Moberg*. Denne, som tidigare sökt den efter Lundahl ledigblivna professuren i nordiska språk, särskilt ortnamnsforskning, utnämndes 13/5 1960 till innehavare av den sistnämnda professuren fr. o. m. 1/7 s. å. Sedan utlåtanden över det väckta kallelseförslaget i sedvanlig ordning inhämtats av sakkunniga och språkvetenskapliga sektionen tillstyrkt förslaget, hänsköt universitetskanslern med eget utlåtande 13/12 s. å. ärendet till Kungl. Maj:ts avgörande. Genom Kungl. Maj:ts fullmakt den 30 december 1960 utnämndes därefter Moberg att fr. o. m. den 1 januari 1961 vara professor i nordiska språk vid Uppsala universitet.

Professor Moberg blir den åttonde innehavaren av den för endast ett sekel sedan upprättade lärostolen i nordiska språk. Hans vetenskapliga produktion täcker väsentliga delar av professurens ämnesområde: språkhistoria, ordforskning, dialektgeografi och textfilologi. De sakkunniga hava vitsordat, att han som språkhistoriker och etymolog står i främsta ledet bland nu levande nordister, ävensom att han är en synnerligen god pedagog »med en ovanlig förmåga att klart framlägga även mycket invecklade spörsmål». Det är därför med stor glädje som universitetet hälsar professor Moberg, i förvissning att han kommer att på ett värdigt sätt fullfölja de förpliktande traditioner som äro förbundna med professuren i nordiska språk vid vårt universitet.

Professor Moberg kommer att insättas i sitt ämbete lördagen den

11 mars 1961 och därvid hålla en offentlig föreläsning över *Språkliga strövtåg i forntidens Uppland.*

Om sina levnadsomständigheter och utgivna skrifter har han meddelat följande uppgifter:

Lennart Albert Moberg är född i Döderhult, Kalmar län den 13 december 1914. Föräldrar: verkmästaren, sedermera köpmannen Johan Albert Moberg och hans hustru Ellen Maria Fredriksson.

Avlade studentexamen vid Västerviks h. allm. läroverk den 4 juni 1934, inskrevs som student vid Uppsala universitet den 17 september s. å., avlade fil. kand.-examen den 28 maj 1937, fil. ämb.-examen den 31 januari 1939 och fil. lic.-examen den 31 mars 1942.

Disputerade för fil. doktorsgrad den 24 maj 1944 och promoverades till fil. doktor den 31 maj s. å.

Förordnades till docent i nordiska språk vid Uppsala universitet den 13 juni 1944, innehade docentstipendium 1 april 1945–30 juni 1952 och docentbefattning 1 juli 1952–30 juni 1954. Bestred under vårterminen 1955 mot extra anslag full docenttjänstgöring. Uppehöll 11–25 maj 1945 den med professuren i svenska språket förenade examinationsskyldigheten, 1 oktober–12 december 1946 hälften av den med samma professur förenade undervisningsskyldigheten jämte den med professuren förenade examinationsskyldigheten samt 1 februari–2 april 1947 den med samma professur förenade undervisningsskyldigheten. Uppehöll 1 juli–30 november 1947 professuren i svenska språket samt 1 juli 1950–30 april 1953 professuren i nordiska språk. Var under tiden 1 september 1958–30 juni 1960 förordnad att uppehålla en befattning som extra universitetslektor i nordiska språk.

Uppfördes 1956 i andra förslagsrummet till den vid Stockholms högskola lediga professuren i nordiska språk.

Utnämndes den 13 maj 1960 att fr. o. m. den 1 juli 1960 vara professor i nordiska språk, särskilt ortnamnsforskning vid Uppsala universitet.

Utnämndes den 30 december 1960. efter kallelse, att fr. o. m. den 1 januari 1961 vara professor i nordiska språk vid Uppsala universitet.

Tjänstgjorde 17 april–18 juni 1940 som timlärare med full tjänstgöring vid Västerviks h. allm. läroverk.

Genomgick under höstterminen 1954 praktisk lärarkurs vid Uppsala h. allm. läroverk.

Lektor i modersmålet vid Uppsala enskilda läroverk 1 juli 1955–30 juni 1960.

Har fungerat som fakultetsopponent vid två akademiska disputationer i Uppsala.

Deltog i nionde nordiska filologmötet i Helsingfors och Åbo 1950.

Har företagit studieresor till Danmark 1947 och till Norge 1949.

Förste kurator vid Östgöta nation i Uppsala 1940–1941.

Ledamot av Kungl. Gustav Adolfs Akademien 1960 och av Kungl. Vetenskapssamhället i Uppsala 1960.

Hedersledamot av Östgöta nation i Uppsala 1960.

Har från trycket utgivit följande skrifter:

Alderdomliga ord och uttryck i Heidenstams Folkungaträdet. Upps. 1936. 71 s. (Skrifter utg. av Samfundet för stilforskning, 2.)

Om de nordiska nasalassimilationerna mp > pp, nt > tt, nk > kk med särskild hänsyn till svenskan. Ak. avh. Upps. 1944. 218 s. (Undersökningar till en atlas över sv. folkkultur. Språkl. ser., 1.)

Ortnamnen i Tjust. (Tjustbygdens kulturhistoriska förenings årsbok, 1947, s. 5–68.)

Tjuk och Tjuke. (Ortnamnssällskapets i Uppsala årsskrift, 1947, s. 12–18.)

Anmälan av Natan Lindqvist, Sydväst-Sverige i språkgeografisk belysning, 1–2. (Svenska Landsmål och Svenskt Folkliv, 1948, s. 149–157.)

Sv. dial. (*orr*)*vena* f. 'orrhöna' och sv. *orre* m. (Nysvenska studier, 28, 1948, s. 1–12.)

Nordiska ortnamn på Vin-. (Namn och bygd, 37, 1949, s. 112–153.)

Till namnet Möre's morfologi. (Namn och bygd, 38, 1950, s. 113–124.)

Kaga och Slaka. Två östgötska sockennamn. (Namnstudier tillägnade Bengt Hesselman 1950; Ortnamnssällskapets i Uppsala årsskrift, 1951, s. 14–20.) Tillägg. (Ib., s. 61.)

Två gamla nordiska benämningar på fräken. (Språkvetenskapliga sällskapets i Uppsala förhandlingar, 1949–1951, s. 69–107.)

Anmälan av Karl-Hampus Dahlstedt, Det svenska Vilhelminamålet. (Svenska Landsmål och Svenskt Folkliv, 1951, s. 105–111.)

Långtora. (Namn och bygd, 39, 1951, s. 22–31.)

Fornisländskans biǫð i östnordisk belysning. (Arkiv för nordisk filologi, 66, 1951, s. 38–51.)

Nysv. *unken*. (Meijerbergs arkiv för svensk ordforskning, 8, 1952, s. 101–107.)

Ärlinghundra. (Ortnamnssällskapets i Uppsala årsskrift, 1953, s. 11–15.)

Fyra gamla naturnamn. (Namn och bygd, 41, 1953, s. 87–121.)

Den östnordiska diftongförenklingen. (Nysvenska studier, 33, 1953, s. 87–129.)

Lördag. (Nysvenska studier, 34, 1954, s. 1–52.)

Bona och Boðn. Ett östgötskt gårdnamn och ett västnordiskt skaldeord. (Ortnamnssällskapets i Uppsala årsskrift, 1960, s. 13–20.)

PROFESSUREN I OBSTETRIK OCH GYNEKOLOGI

Vid Uppsala universitet funnos länge endast två professurer inom den medicinska fakulteten. Enligt det kanslersbrev 21/1 1742, varigenom de medicinska ämnena uppdelades mellan Nils Rosén von Rosenstein och Carl von Linné, svarade den förre för den praktiska medicinen, anatomien, fysiologien, patologien och pharmaceutica, Linné för botaniken, chymia metallurgica, den s. k. semejotiken (läran om sjukdomssymtomen), dietetiken och materia medica (farmakologien). Först 1774 erhöll fakulteten en tredje professur, och genom kungl. brev 11/2 1788 bestämdes, att innehavaren av densamma skulle »läsa anatomien och kirurgien».

I sin inbjudan till professor Martin Wretes installation år 1944 har Nils von Hofsten berört de äldsta medicinska professurernas historia. Av hans utredning framgår, att nyssnämnda professur i anatomi och kirurgi i realiteten hade ett vidsträcktare område, i det att innehavaren undervisade även i medicina forensis (rättsmedicin) och fysiologi samt 1806, 1812 och 1816 (enligt föreläsningskatalogerna för nämnda år) i obstetrik. von Hofsten framhåller vidare, att förslag om delning av nämnda professur synes hava framlagts första gången av »Comittén till öfverseende av Rikets Allmänna Undervisningsverk» i dess i december 1828 avgivna betänkande. Kommittén angav däri såsom önskvärt, att i Uppsala skulle finnas en professur i kirurgi och ars obstetrica och en professur i anatomi och fysiologi. Sedan universitetets kansler HKH kronprins Oscar 23/11 1833 hos Kungl. Maj:t anmält behovet av en profession i »chirurgien och barnförlossningskonsten» och i en 10/4 1835 till konsistoriet avlåten skrivelse förklarat, att han, på därom av professor Hwasser gjord underdånig framställning, vore övertygad om nödvändigheten av omförmälda professions snara inrättande, »så ansåg Cons.Acad., som redan förut hos HKH understödt Committéens til öfverseende af Allmänna Undervisningsverken gjorda förslag om inrättande af denna profession, sitt åliggande nu wara at om en i mohn af Academiens tillgångar någorlunda afpassad lön, i likhet med hvad Inspectura föreslagit, underdånig hemställan göra» (konsistoriets pro-

tokoll 27/11 1835). I den nya, av Kungl. Maj:t 1837 fastställda staten upptogs en chirurgiae et artis obstetriciae professor.

Den sålunda tillkomna professuren i kirurgi och obstetrik ägde bestånd något mer än ett halvsekel, och professuren innehades under nämnda tid av: 1) Carl Henrik Bergstrand, 2) Olof Glas, 3) Carl Benedict Mesterton, 4) K. G. Lennander.

Bergstrand, f. 9/2 1800, som utnämndes till professor i kirurgi och obstetrik 14/9 1838, var framstående både som läkare och lärare. »Genom övermått av arbete bröts hans hälsa i förtid.» † 8/5 1850.

Glas, f. 14/11 1812, som utnämndes till professor i kirurgi och obstetrik 14/11 1851, lämnade nämnda professur 18/3 1856 för att efterträda Israel Hwasser som professor i teoretisk och praktisk medicin. Han beviljades avsked 1877. »Mångsidigt bildad, human i ordets bästa mening och outtröttlig i arbetet.» † 5/3 1880.

Mesterton, f. 30/4 1826, utnämndes till professor i kirurgi och obstetrik 12/5 1857. Vid Mestertons bortgång yttrade universitetets dåvarande rektor följande minnesord: »Med Carl Benedict Mesterton, som den 7 april 1889 lemnade det jordiska, förlorade den medicinska fakulteten en af sina stödjepelare, den svenska läkarvetenskapen en af sina mäst framstående målsmän och läkekonsten en af sina skickligaste utöfvare. Den plats, som han så länge och med så mycken heder beklädt, blir icke lätt att värdigt fylla. Sent skall Upsala universitet glömma den man, som oförskräckt trädde fram såsom dess kraftiga försvarare på en tid, då själva dess tillvaro syntes hotad.» De sista orden syfta på Mestertons — i egenskap av ledamot av kommittén för ordnande av den medicinska undervisningen i Sverige — snabba och kraftfulla ingripande mot förslaget att centralisera undervisningen till Stockholm.[3]

Lennander, f. 20/5 1857, utnämndes till professor i kirurgi och obstetrik 31/1 1891 Efter framställning av universitetsmyndigheterna beviljade riksdagen s. å. medel för upprättande av en särskild professur i obstetrik och gynekologi genom utbrytning av dessa ämnen från den dittillsvarande professuren i kirurgi och obstetrik.[4] Lennander övertog därefter professuren i kirurgi. † 15/3 1908.

I detta sammanhang synes det kunna vara av intresse att något be-

[3] Se härom Karolinska medikokirurgiska institutets historia I, sid. 215 ff. (Stockholm 1910) samt G. Bergmark: Hwasserianer och män från sekelskiftets Uppsala. (Nord. medicin, 14–16, 1942.)

[4] Redan 30 år tidigare, år 1861, hade karolinska institutet erhållit en särskild professur i obstetrik och gynekologi.

röra en år 1860 tillkommen adjunktur i kirurgi och obstetrik. Denna befattning, som, enligt Gustaf Nordlund[5], var avsedd att företrädesvis representera sistnämnda ämne, innehades först av Carl Brelin (1862–63) och därefter av Johan Björnström (1863–65) samt från 1865 av John Björkén (f. 8/4 1833, † 16/12 1893), vilken »av omständigheterna föranleddes att huvudsakligen göra oftalmiatriken till föremål för sin undervisning». Vid adjunktsinstitutionens ombildning 1877 bestämdes, att de inom medicinska fakulteten befintliga fem adjunkturerna skulle indragas och att i mån av tillgång på medel skulle inrättas dels fem extra ordinarie professurer, dels två laboratorsbefattningar. En av dessa extra ordinarie professurer skulle omfatta ämnena kirurgi, obstetrik och oftalmiatrik. Av medicinska fakultetens protokoll 18/1 1878 framgår, att professor Clason då väckte förslag om kallelse av Björkén till nämnda e. o. professur »såväl på grund af hans väl kända, stora lärareförmåga, som ock särskilt på grund deraf att han nu vore innehafvare af den adjunktur, hvaraf den lediga e. o. professionen blott vore till löneförmåner och lärareåligganden en utvidgning. Mot detta förslag, som under den efterföljande diskussionen understöddes af Professorerna Mesterton, Fristedt och Hammarsten, funno emellertid Prof. Hedenius, Almén och Holmgren vissa betänkligheter, enär statuternas 80 § icke gåfve stöd för sådan anmälan, som nu ifrågasatts, på annan grund än den af utmärkt skicklighet; och då sålunda den erforderliga pluraliteten af minst två tredjedelar af fakultetens ledamöter icke om förslaget förenade sig, förklarade Dekanus detsamma förfallet.» När professuren därefter kungjordes till ansökan ledig, anmälde sig icke någon sökande. Sedan kallelseförslaget förfallit, ville sålunda Björkén icke söka densamma. Efter förnyat ledigförklarande anmälde sig en sökande, lasaretts- och kurhusläkaren i Oskarshamn medicine doktorn C. A. Ivar Svensson, vilken även avlade föreskrivet lärarprov men sedermera återkallade sin ansökan. Fakulteten, som ansåg professuren »särdeles behövlig», föreslog, »då hon ej misströstade att för densamma erhålla lämplig sökande», att professuren åter måtte kungöras till ny ansökning ledig. Mot detta fakultetens beslut anmälde professor Kjellberg reservation. Sedan konsistoriet hemställt, att professuren måtte få ånyo ledigförklaras, förordnade emellertid Kungl. Maj:t 24/1 1879 att med förnyat ledigförklarande skulle tills vidare anstå. Med anledning av en

[5] Uppsala universitet 1872–1897. Festskrift med anledning av Konung Oscar II:s tjugofemårs regeringsjubileum.

av universitetsmyndigheterna efter Björkéns frånfälle gjord framställning föreskrev Kungl. Maj:t 1894, att adjunkturen skulle indragas samt att den i staten uppförda e. o. professorsbefattningen i kirurgi, obstetrik och oftalmiatrik skulle »med inskränkning till endast ämnet oftalmiatrik» i behörig ordning tillsättas. — Björkéns gradualavhandling föll inom oftalmiatriken, och under en följd av år meddelade han undervisning däri såsom den ende läraren i ämnet vid vårt universitet, innan Allvar Gullstrand 1894 tillträdde den då nyinrättade extra ordinarie professuren i detta ämne. Från flera håll har Björkéns framstående undervisningsskyldighet blivit vitsordad. Om han känt besvikelse över den motgång som mötte honom, då han icke kallades till professor, visade han det icke utåt, utan sin djupa kärlek till vårt universitet lät han komma till uttryck genom en testamentarisk disposition, varigenom hans kvarlåtenskap överlämnades till universitetets förvaltning. Räntan utdelas årligen på stiftarens dödsdag, den 16 december, åt svensk man eller kvinna utan avseende på yrke eller samhällsställning »för framstående vetenskaplig forskning eller sådana på vetenskaplig grund vilande arbeten — vare sig upptäckter, uppfinningar eller fruktbärande förbättringar — som hedra svensk forskning eller kunna bidraga till fosterlandets materiella förkovran». Björkénska priset är universitetets största och förnämsta vetenskapliga belöning.

Den år 1891 tillkomna professurens i obstetrik och gynekologi ämnesomfattning är fortfarande densamma, och professuren har hittills haft följande innehavare: 1) Otto Lindfors, 2) C. D. Josephson, 3) J. O. Olow, 4) Axel Westman, 5) John Naeslund.

Lindfors, f. 8/11 1852, utnämndes till professurens förste innehavare 11/8 1893. »Med varm kärlek till den vetenskap han företrädde förenade Lindfors omfattande humanistiska intressen.» Hastigt och oförmodat rycktes han bort under en av sina talrika utländska studieresor. Vid Düren i Rhenprovinsen träffades han av hjärtförlamning, och där slutade han ensam sina dagar. † 18/8 1909.

Josephson, f. 25/2 1858, utnämndes 23/12 1909, efter kallelse, till professor i obstetrik och gynekologi. Under åren 1916–23 var han därjämte akademiska sjukhusets verkställande direktör, och såsom medlem av sjukhusets byggnadskommitté nedlade han ett värdefullt arbete på det då pågående stora ny- och ombyggnadsarbetet vid sjukhuset. Vid uppnådd pensionsålder fråndrädde han professuren 26/2 1923. »Som läkare ej blott kunnig och manuellt begåvad utan även god psykolog

och varmhjärtad människovän blev han av sina patienter mycket avhållen. Musikalisk, språkbegåvad, humanistiskt och medicinhistoriskt intresserad var han en högt kultiverad och harmonisk personlighet.» † 10/5 1939.

Olow, f. 30/12 1883, utnämndes till professor i obstetrik och gynekologi vid Uppsala universitet 1/6 1923, men lämnade denna professur, då han 20/2 1931 utnämndes till professor i samma ämnen vid karolinska institutet. † 9/11 1948.

Westman, f. 29/12 1894, utnämndes 15/4 1932 till professor i obstetrik och gynekologi vid Uppsala universitet, vilken professur han innehade till år 1935, då han, efter kallelse, 9/1 s. å. utnämndes till innehavare av motsvarande professur vid universitetet i Lund fr. o. m. 18/2 1935. Sistnämnda professur innehade han i sju år, och tillträdde professuren i obstetrik och gynekologi vid karolinska institutet 1/3 1942. † 29/5 1960.

Naeslund, f. 6/1 1894, utnämndes efter kallelse 23/5 1935 till professor i obstetrik och gynekologi vid Uppsala universitet.

Ehuru universitetet år 1837 erhållit en professur i kirurgi och obstetrik, kom någon särskild kirurgisk klinik icke till stånd förrän 1857, då en överenskommelse träffades mellan Uppsala län och universitetet, varvid bestämdes, att Nosocomium skulle bliva en uteslutande medicinsk avdelning och länslasarettet, som då var inrymt i Aurivilliuska huset, S:t Larsgatan 2, förvandlas till en kirurgisk klinik, omfattande 40 vårdplatser, ett antal som kort därefter höjdes till 52, med professorn i kirurgi som prefekt. I samband med den kirurgiska klinikens öppnande 1859 inrättade Mesterton även en särskild obstetrisk klinik, likaledes i S:t Larsgatan 2, där 4 små rum anvisades för ifrågavarande ändamål. Den obstetriska klinikens vårdplatsantal var under de tre första åren 4 men höjdes 1862 till 6. När det nya akademiska sjukhuset 1867 blev färdigt, överflyttades såväl den kirurgiska som den obstetriska kliniken dit.

År 1895 öppnades i en förhyrd lokal Övre Slottsgatan 4[6] med anslag

[6] »Röda stugan» å Ihregården. Genom testamentariskt förordnande av f. d. överbibliotekarien Claes Annerstedt och hans hustru övergick äganderätten till Ihregården och den angränsande Geijersgården år 1934 till universitetet. »Röda stugan» restaurerades 1959, och fr. o. m. läsåret 1959–60 ha trivsamma och ändamålsenliga institutionslokaler här kunnat beredas för det nya universitetsämnet företagsekonomi.

från sjukhuset en gynekologisk klinik med 12 vårdplatser. Redan 1884 hade förslag väckts att begära statsanslag för erforderliga nybyggnader vid sjukhuset, men först vid 1900 års riksdag beviljades medel därför, samtidigt som Uppsala läns landsting beviljade universitetet ett räntefritt lån. I den då uppförda s. k. Paviljong I bereddes från hösten 1903 lokaler för de obstetriska och gynekologiska klinikerna, den förra omfattande 18 och den senare 20 vårdplatser. Vårdplatsantalet var sedan oförändrat i 20 år men höjdes å obstetriska kliniken 1923 till 31 och 1925 till 53 samt å gynekologiska kliniken 1925 till 27, 1927 till 34 och 1929 till 46.

Genom beslut dels vid urtima möte med Uppsala läns landsting i november 1933, dels av 1934 års riksdag beviljades anslag till en ny gynekologisk klinik. Sommaren 1937 var den nya klinikbyggnaden färdig att tagas i bruk. Under de närmast följande åren ökade patienttillströmningen såväl till den gynekologiska kliniken som till barnbördsavdelningen i oberäknat hög grad. Av 1939 års lagtima landstingsmöte beviljades anslag till en andra etapp, omfattande barnbördsavdelningen. Först 1941 och 1942 års riksdagar beviljade motsvarande statsanslag. Hösten 1941 påbörjades byggnadsarbetena, och två år senare kunde kliniken tagas i bruk. Sammanlagda anslagen för båda etapperna uppgingo till 3 482 750 kronor. Antalet vårdplatser å obstetriska kliniken höjdes 1937 till 64, 1939 till 80 och 1944 till 95. Vårdplatsantalet å gynekologiska kliniken höjdes 1937 till 61, 1939 till 65 och 1943 till 85.

Sedan Naeslund, som 1/7 1960 uppnådde pensioneringsperiodens övre gräns, anhållit om avsked, förklarades professuren 28/2 1959 till ansökan ledig. Till densamma anmälde sig inom utsatt tid icke mindre än nio sökande, av vilka dock tre sedermera återkallade sina ansökningar. Efter vederbörlig sakkunnigberedning uppförde medicinska fakulteten 7/3 1960 i första förslagsrummet docenten vid karolinska institutet, medicine doktorn *Carl Gemzell*. Tillsättningsproceduren kom att taga relativt lång tid i anspråk. Genom Kungl. Maj:ts fullmakt den 14 oktober 1960 blev Gemzell i enlighet med förslag av universitetskanslern utnämnd att fr. o. m. den 1 november 1960 vara professor i obstetrik och gynekologi vid universitetet i Uppsala.

Professor Gemzell, som erhållit sin akademiska utbildning vid karolinska institutet såsom lärjunge till Axel Westman och under åren 1949–1951 vistats i U. S. A. för forskningar, förordnades 1953 till docent i experimentell endokrinologi vid institutet, vilken docentur han

1956 utbytte mot docentur i obstetrik och gynekologi. I ett flertal undersökningar har han samarbetet med andra forskare och kan uppvisa en såväl kvantitativt som kvalitativt mycket betydande vetenskaplig produktion. Huvudsakligen har han ägnat sig åt skilda hormonstudier, men hans intresse har även fångats av hämatologiska och hämodynamiska problem. Det har vitsordats att hans arbeten äro av stort intresse från både praktisk och teoretisk synpunkt. Universitetet frambär till professor Gemzell en hjärtlig välkomsthälsning och önskar honom framgång och tillfredsställelse i arbetet.

Professor Gemzell kommer att insättas i sitt ämbete lördagen den 8 april 1961 och därvid hålla en offentlig föreläsning över *Ägglossning*.

Om sina levnadsomständigheter och utgivna skrifter har han meddelat följande uppgifter:

Carl Axel Herman Gemzell är född i Motala i Östergötlands län den 4 januari 1910. Föräldrar: apotekare Charles Columbus Gemzell och hans hustru Eva Obtata Sandberg.

Avlade studentexamen vid Sofia Almqvists samskola i Stockholm den 15 maj 1929, fänrik i Kungl. Svea artilleriregementes reserv den 15 april 1932, inskrevs som student vid Karolinska mediko-kirurgiska institutet höstterminen 1932, avlade medicine kandidatexamen den 27 oktober 1934 och medicine licentiatexamen den 15 april 1940. Disputerade för medicine doktorsgrad den 20 oktober 1948. Förordnades till docent i experimentell endokrinologi vid Karolinska institutet december 1953 samt i obstetrik och gynekologi därstädes maj 1956.

Utnämndes den 14 oktober 1960 att från och med den 1 november samma år vara professor i obstetrik och gynekologi vid Uppsala universitet.

E. o. amanuens vid gynekologiska kliniken å Sabbatsbergs sjukhus 1 april–31 oktober 1939, t. f. underläkare vid kvinnokliniken å Karolinska sjukhuset 1 oktober 1940–9 februari 1941, tredje underläkare därstädes 1 oktober 1941–31 december 1942, andre underläkare vid kirurgiska kliniken å Sabbatsbergs sjukhus 1 januari 1943–31 december 1945, t. f. underläkare vid Radiumhemmet å Karolinska sjukhuset 13 maj–31 oktober 1946, underläkare vid kvinnokliniken å Karolinska sjukhuset 1 november 1946–31 december 1948, förste underläkare därstädes 1 september 1951–31 december 1954 samt biträdande överläkare därstädes 1 januari 1955–31 oktober 1960.

Bedrev 1 januari 1946–31 oktober 1948 vetenskapligt arbete vid Wenner-Grens institut.

Bataljonsläkare vid fältläkarkåren den 15 oktober 1940, avsked den 1 mars 1952.

Har företagit följande resor i vetenskapligt syfte: under åren 1949–1951 i U. S. A. som postdoctoral research fellow, Dept. Biochemistry, University of Utah, samt research associate, Institute of Experimental Biology, University of California, Berkeley; under åren 1956–1957 i U. S. A. vid Hormone Research Laboratory, University of California, Berkeley; i augusti 1959 till Buenos Aires (The Ciba Foundation colloquim: Human pituitary hormones); i september 1959 till Quebec (The Laurentian Hormone Conference); i februari 1960 till Boston (The Harvard University: Conf. Control of Ovulation och »The Macy Lecture»).

Tjänstgjort som fakultetsopponent vid en akademisk disputation april 1954.

Har på inbjudan deltagit med inledningsföredrag vid Nordisk kirurgisk förenings XXVI. kongress i Göteborg i maj 1953; vid I. Acta endocrinol. kongressen i Köpenhamn augusti 1954; vid VI. Nordiska laboratoriemötet i Uppsala september 1954 samt med föredrag vid Deutsches Gesellschaft für Endokrinologie 3 i Bonn mars 1955.

Medlem av Medicinalstyrelsens socialpsykiatriska nämnd juli 1955–juni 1958.

Har från trycket utgivit följande skrifter:

The effect of corticotrophic hormone and oestrogen on liver glycogen content and phosphate metabolism in the adrenal cortex. (Acta endocrinol. Suppl. I 1948.)

(Tills. m. Leo T. Samuels.) The effect of hypophysectomy, adrenalectomy and of ACTH administration on the phosphorus metabolism of rats. (Endocrinol. *47*: 48, 1950.)

(Tills. m. John A. Anderson, Louise Gemzell, Vern S. Bolin & Leo T. Samuels.) Influence of Lansing virus infection on phosphorus metabolism of monkey brain tissue. (Proc. Soc. Exp. Biol. & Med. *73*: 690, 1950.)

(Tills. m. C. D. Van Dyke, Cornelius A. Tobias & Herbert M. Evans.) Increase in the formation and secretion of ACTH following adrenalectomy. (Endocrinol. *49*: 325, 1951.)

Decrease in the formation of adrenalcorticotrophin following administration of epinephrine. (Endocrinol. *50*: 399, 1952.)

Increase in the formation and secretion of ACTH in rats following administration of oestradiolmonobenzoate. (Acta endocrinol. *11*: 22, 1952.)

(Tills. m. John Hellström, Ulf S. von Euler & Curt Franksson.) Binjureexstirpation vid prostatacancer. (Nord. Med. *48*: 1119, 1952.)

(Tills. m. Gunnar Birke, John Hellström, Curt Franksson & Lars O. Plantin.) Studies on the steroid metabolism in prostatic cancer before and after adrenalectomy. (Acta endocrinol. *12*: 1, 1953.)

(Tills m. Curt Franksson.) Blood levels of 17-hydroxycorticosteroids in normal and adrenalectomized men following administration of cortisone acetate. (Acta endocrinol. *12*: 218, 1953.)

(Tills. m. Curt Franksson.) Binjurens betydelse i den postoperativa perioden. Inledn.anförande vid Nordisk Kirurgisk Förenings XXVI kongress i Göteborg, 211, 1953.

Adrenalectomi hos människa vid maligna tumörer. Föredrag, Svenska Läkarsällskapet. (Nord. Med. *49*: 921, 1953.)

Dubbelsidig binjureexstirpation vid vissa former av hypertension och maligna tumörer. Föredrag, Svenska Läkarsällskapet. (Nord. Med. *50*: 1049, 1953.)

Blood levels of 17-hydroxycorticosteroids in normal pregnancy. (J. Clin. Endocrinol. & Metabol. *13*: 898, 1953.)

(Tills. m. Curt Franksson.) Blood levels of 17-hydroxycorticosteroids in surgery and allied conditions. (Acta chirurg. Scand. *106*: 24, 1953.)

(Tills. m. Curt Franksson.) The effect of ACTH on the blood level of 17-hydroxycorticosteroids and the circulating eosinophils in man. (Acta endocrinol. *14*: 205, 1953.)

(Tills. m. Curt Franksson & Ulf S. von Euler.) Cortical and medullary adrenal activity in surgical and allied conditions. (J. Clin. Endocrinol. & Metabol. *14*: 608, 1954.)

Koncentrationen av 17-hydroxycorticosteroider i blod under normal graviditet. Föredrag. (Nord. Med. *51*: 77, 1954.)

(Tills. m. Torgny Sjöstrand.) Method of determination of total amount of haemoglobin and blood volume in small animals. (Acta physiol. Scand. *30*: 369, 1954.)

(Tills. med Torgny Sjöstrand.) Effect of hypophysectomy, ACTH and growth hormone on total amount of haemoglobin and blood volume in male rats. (Acta endocrinol. *16*: 6, 1954.)

(Tills. m. Hjördis Robbe & Torgny Sjöstrand.) Blood volume and total amount of haemoglobin in normal pregnancy and the puerperium. (Acta obst. et gyn. Scand. *33*: 289, 1954.)

Corticotropinbestämning i kroppsvätskorna. (Nord. Med. *51*: 703, 1954.)

Variations in plasma levels of 17-hydroxycorticosteroids in mother and infant following parturition. (Acta endocrinol. *17*: 100, 1954.)

Methods of estimating corticosteroids in plasma. Inledn.anförande vid 1. Acta endocrinol. kongressen i Köpenhamn. (Acta endocrinol. *18*: 342, 1955.)

(Tills. m. Frank Heijkenskjöld & Lars Ström.) A method for demonstrating growth hormone activity in human plasma. (J. Clin. Endocrinol. & Metab. *15*: 237, 1955.)

(Tills. m. Frank Heijkenskjöld & Lars Ström.) Rate of disappearence of growth hormone from the plasma of rats after a single intravenous injection. (Acta endocrinol. *19*: 181, 1955.)

Adrenal cortical activity of patients with poliomyelitis acuta. (Acta med. Scand. *154*: Suppl. 316, 104, 1956.)

Methods of estimating corticosteroids in plasma. Inledn.anförande vid VI Nordiska laboratorieläkarmötet i Uppsala, 1954. (Scand. J. Clin. & Lab. Invest. *7*: Suppl. 20, 105, 1955.)

(Tills. m. Curt Franksson.) Adrenocortical activity in the preoperative period. (J. Clin. Endocrinol. & Metab. *15*: 1069, 1955.)

Effect of adrenaline and nor-adrenaline on the plasma level of ACTH in adrenalectomized rats. (Acta endocrinol. *19*: 285, 1955.)

(Tills. m. Carl G. Bergstrand.) Plasma levels of hydroxycorticosteroids and urinary excretion of 17-ketosteroids in normal children. (Acta paediatrica *44*: 318, 1955.)

(Tills. m. Ulf v. Euler, Gunnar Ström & Axel Westman.) Report of a case with pheochromocytoma, with special regard to preoperative diagnostic problems. (Acta med. Scandinav. *153*: 127, 1955.)

Das Wachstumshormon in retroplacentären Blut und im Nabelschnurblut. Föredrag vid 3. Symposium der Deutschen Gesellschaft für Endokrinologie. Bonn 179, 1955.

Variations in plasma levels of 17-hydroxycorticosteroids in mother and infant following parturition. Symposium on adrenal function in infant and children. State University of New York, Syracusa, 43, 1954.

Blodvolym och totalhämoglobin under graviditet och puerperium.

Föredrag vid Nordisk Förening för Obstetrik och Gynekologi 8. möte i Göteborg, 1954. Förhandlingar 44, 1955.

Binjurebark och graviditet. Föredrag. (Nord. Med. *28*: 991, 1956.)

Plasma levels of 17-hydroxycorticosteroids in erythroblastosis fetalis. (Acta paediatrica *64*: 470, 1955.)

(Tills. m. Frank Heijkenskjöld.) Somatropin i blod. (Nord. Med. *37*: 1426, 1955.)

(Tills. m. Gustaf Notter.) Effect of androgens on plasma levels of 17-hydroxycorticosteroids. (J. Clin. Endocrinol. & Metab. *16*: 483, 1956.)

(Tills. m. Torgny Sjöstrand.) The effect of the gonads on the total amount of haemoglobin and blood volume in rats. (Acta endocrinol. *21*: 86, 1956.)

(Tills. m. Karl-G. Tillingen & Axel Westman.) Diffuse stromal luteinization of the ovaries associated with masculinization syndrome and endometrial hyperplasia. (Acta Obst. et Gyn. Scand. *34*: 42, 1956.)

(Tills. m. S. Hård & Åke Nilzén.) The effect of hydrocortisone applied locally to the skin, on the eosinophil count and the plasma level of 17-hydroxycorticosteroids. (Acta Dermato-Venereologia *35*: 327, 1955.)

(Tills. m. Gustaf Notter.) Veränderungen in Plasmaspiegel der 17-hydroxycorticosteroide und Anzahl der eosinophilen Leukocyten beim Menschen nach Röntgenbestrahlung der Nebennieren. (Strahlentherapie *99*: 203, 1956.)

(Tills. m. Lars Gunne.) Adrenocortical and thyroid function in periodic catatonia. (Acta Psychiat. et Neurologia Scand. *31*: 367, 1956.)

(Tills. med. Hjördis Robbe & Gunnar Ström.) Total amount of haemoglobin and physical working capacity in normal pregnancy (with iron medication) and puerperium. (Acta Obst. et Gyn. Scand. *36*: 93, 1957.)

(Tills. m. Hjördis Robbe & Gunnar Ström.) Observations on circulatory changes and muscular work in normal labour. (Acta Obst. et Gyn. Scand. *36*: 75, 1957.)

(Tills. m. Hjördis Robbe & Gunnar Ström.) Cortical and medullary adrenal activity in normal labour. (Acta endocrinol. *23*, 158, 1957.)

Puberteten och dess rubbningar. Föredrag. (Nord. Med. *56*: 1698, 1956.)

(Tills. m. Frank Heijkenskjöld & Lars Ström.) Somatotropin i blod vid akromegali. (Nord. Med. *56*: 1562, 1956.)

(Tills. med Frank Heijkenskjöld.) Growth hormone content in human pituitaries. (Endocrinology *59*: 681, 1956.)

(Tills. m. Frank Heijkenskjöld.) Glycogen content in the placenta of diabetic mother. (Acta paediatrica *46*: 74, 1957.)

(Tills. m. Carl G. Bergstrand.) Pregnandiol excretion in normal children and in children with various endocrine disorders, including congenital adrenal hyperplasia. (J. Clin. Endocrinol. & Metabol. *17*: 870, 1957.)

(Tills. m. Frank Heijkenskjöld.) Effect of corticotrophin on the content of corticotrophin in the pituitary glands of adrenalectomized rats. (Acta endocrinol. *24*: 249, 1957.)

(Tills. m. Frank Heijkenskjöld & Lars Ström.) Insulin och tillväxt. (Nord. Med. *57*: 458, 1957.)

(Tills. m. C. H. Li.) Estimation of growth hormone content in a single human pituitary. (J. Clin. Endocrinol. & Metab. *18*: 149, 1958.)

(Tills. m. Frank Heijkenskjöld.) Electrophoretic behaviour of bovine growth hormone in human plasma. (Acta endocrinol. *26*: 299, 1957.)

(Tills. m. Frank Heijkenskjöld.) Somatropin i humana hypofyser. (Nord. Med. *59*: 36, 1958.)

De congenitala missbildningar. Endokrina faktorer. Diskussionsinlägg. (Sv. läkartidn. *54*: 2559, 1957.)

(Tills. m. Torgny Sjöstrand.) Effect of adrenalectomy and of hydrocortisone on the total amount of haemoglobin and blood volume in male rats. (Acta endocrinol. *27*: 446, 1958.)

(Tills. m. Gunnar Birke, Lars O. Plantin & Hjördis Robbe.) Plasma, levels of 17-hydroxycorticosteroids and urinary excretion pattern of ketosteroids in normal pregnancy. (Acta endocrinol. *27*: 389, 1958.)

(Tills. m. Frank Heijkenskjöld.) Attempts to demonstrate antigenic properties of human pituitary growth hormone in rabbits, guinea pigs and rats. (Acta endocrinol. *27*: 499, 1958.)

(Tills. m. Hjördis Robbe & Gunnar Ström.) Ekvilibrering av kolmonoxid mellan moder och fosterblod in vivo. Föredrag vid IX Scand. Physiol. Congress in Stockholm, 1957. (Acta physiol. Scand. *42*: Suppl. 145, 48, 1958.)

(Tills. m. Ulf S. v. Euler, Lars Levi & Gunnar Ström.) Cortical and medullary adrenal activity in emotional stress. (Acta endocrinol. 1959.)

(Tills. m. Hjördis Robbe & Gunnar Ström.) On the equilibration of carbon monoxide between human maternal and fetal circulation in vivo. (Scand. J. Clin. & Lab. Invest. *10*: 372, 1958.)

(Tills. m. Dennis Ikkos & Rolf Luft.) The effect of human growth hormone in man. (The Lancet, April 5, 720, 1958.)

(Tills. m. Rolf Luft, Dennis Ikkos & Herbert Olivecrona.) Effect of human growth hormone in hypophysectomized diabetic subjects. (The Lancet, April 5, 721, 1958.)

(Tills. m. Dennis Ikkos & Rolf Luft.) Untersuchungen über Stoffwechselwirkungen des menschlichen Wachstumshormons. (Endokrinologie *36*: 216, 1958.)

(Tills. m. Karl-G. Tillinger & Axel Westman.) Hirsutism. A clinical study in ovarian pathology and the urinary excretion of 17-ketosteroids. (Acta endocrinol. *30*: 387, 1959.)

(Tills. m. Egon Diczfalusy & Karl-G. Tillinger.) Clinical effect of human pituitary follicle-stimulating hormone (FSH). (J. Clin. Endocrinol. & Metab. *18*: 1333, 1958.)

(Tills. m. Rolf Luft, Dennis Ikkos & Herbert Olivecrona.) Hypophysektomie am Menschen und menschliches Wachstumshormon. (Deutsches Med. J. *9*: 456, 1958.)

Demonstration of growth hormone in human plasma. (J. Clin. Endocrinol. & Metab. *19*: 1049, 1959.)

(Tills. m. Dennis Ikkos & Rolf Luft.) The effect of human growth hormone in man. (Acta endocrinol. *32*: 341, 1959.)

(Tills. m. Rolf Luft, Dennis Ikkos & Herbert Olivecrona.) The effect of human growth hormone in hypophysectomized human diabetic subjects. (Acta endocrinol. *32*: 330, 1959.)

(Tills. m. Gunnar Birke, Curt Franksson, G. Moberger & Lars-O. Plantin.) Adrenal cortical tumours. A study with special reference to possibilities of correlating histologic appearance with hormonal activity. (Acta chirurg. Scand. *117*: 233, 1959.)

(Tills. m. Egon Diczfalusy & Karl-G. Tillinger.) Further studies of the clinical effects of human pituitary folliclestimulating hormone (FSH). Lack of response in ovarian insufficiency. (Acta Obst. et Gyn. Scand. *38*: 465, 1959.)

Tillväxthormonets kliniska effekt. (Sv. läkartidn. *56*: 1889, 1959.)

(Tills. m. Karl-G. Tillinger & Axel Westman.) Diagnostiska och patologisk-anatomiska problem vid hirsutism. (Nord. Med. *61*: 769, 1959.)

(Tills. m. Egon Diczfalusy & Karl-G. Tillinger.) Den kliniska effekten av humant follikelstimulerande hormon. (Nord. Med. *61*: 735, 1959.)

(Tills. m. Olof Forsman.) Plasma levels of growth hormone in

patients with diabetes mellitus, hypercholesterolaemia and liver diseases. (Acta endocrinol. *32*: 480, 1959.)

Anorexia nervosa pubertatis. (Nord. Med. *62*: 1586, 1959.)

Humant tillväxthormon. (Hormoner *24*: 1, 1960.)

Mängden somatropt hormon i hypofysen hos patienter med cancer. (Riksföreningen mot cancer. Årsbok 1957–1959, 255.)

(Tills. m. Marco Fraccaro & Jan Lindsten.) Plasma levels of growth hormone and chromosome complement in four patients with gonadal dysgenesis (Turner's syndrome). (Acta endocrinol. *34*: 496, 1960.)

(Tills. m. Egon Diczfalusy & Karl-G. Tillinger.) Human pituitary follicle-stimulating hormone. I. Clinical effect of a partially purified preparation. (Ciba Foundation Colloquia on Endocrinology *13*: 191, 1960.)

(Tills. m. P. Roos.) Human pituitary follicle-stimulating hormone. II. Preparation of a highly active fraction. (Ciba Foundation Colloquia on Endocrinology *13*: 209, 1960.)

(Tills. m. Leif Wide.) An immunological pregnancy test. (Acta endocrinol. *35*: 261, 1960.)

(Tills. m. Jan Hirschfeld & Leif Wide.) Immunoelectrophoretic studies on purified human growth hormone. (Nature *187*: 64, 1960.)

De installationer, som i det föregående berörts, och de offentliga föreläsningar, som därvid komma att hållas, äga alltså rum följande dagar:

lördagen den 18 februari 1961 professor Hermodsson: *Gamla och nya vägar inom språkforskningen,*

lördagen den 11 mars 1961 professor Moberg: *Språkliga strövtåg i forntidens Uppland,*

lördagen den 8 april 1961 professor Gemzell: *Ägglossning.*

Till dessa installationshögtidligheter får jag härmed å universitetets vägnar inbjuda

ministern för utrikes ärendena, förutvarande kanslern för rikets universitet, juris och filosofie doktorn Östen Undén,

statsrådet och chefen för Kungl. ecklesiastikdepartementet, filosofie doktorn Ragnar Edenman,

kanslern för rikets universitet, filosofie doktorn Harald Cramér,

f. d. ärkebiskopen, universitetets förutvarande prokansler, teologie doktorn Erling Eidem,

förutvarande kanslern för rikets universitet, teologie, juris, medicine och filosofie doktorn Arthur Thomson,

ärkebiskopen, teologie doktorn Gunnar Hultgren,

landshövdingen i Uppsala län Olov Rylander,

generaldirektören och chefen för Kungl. medicinalstyrelsen, medicine doktorn Arthur Engel,

generaldirektören och chefen för Kungl. byggnadsstyrelsen Sixten Larsson,

generaldirektören och chefen för Kungl. skolöverstyrelsen Nils Gustav Rosén,

universitetets förutvarande rektorer, Nils von Hofsten, Fredrik Berg och Åke Holmbäck, samt dess förutvarande prorektorer, Folke Wetter, Robin Fåhræus och Elias Melin,

rektorn vid lantbrukshögskolan, professorn, filosofie och agronomie doktorn Gunnar Torstensson,

Uppsala läns landstings ordförande, riksdagsmannen John Lundberg,

stadsfullmäktiges i Uppsala ordförande, läroverksadjunkten Blenda Ljungberg,

borgmästaren i Uppsala Stig Furster,

befälhavaren för Uppsala-Västerås försvarsområde samt cheferna för Kungl. Upplands signalregemente, Arméns underofficersskola, Arméns signalskola, Kungl. Upplands flygflottilj och Kungl. Flygkadettskolan,

skoldirektören i Uppsala Karl Söderberg samt rektorerna vid följande högre undervisningsanstalter i Uppsala, nämligen Katedralskolan, Lundellska läroverket, Fjellstedtska skolan, högre tekniska läroverket, folkskoleseminariet och försvarets läroverk,

universitetets professores emeriti, vid professor Hermodssons installation särskilt John Holmberg och Ernst Löfstedt, vid professor Mobergs installation särskilt Jöran Sahlgren, Natan Lindqvist och Ivar Lundahl samt vid professor Gemzells installation särskilt John Naeslund,

universitetets övriga förutvarande och nuvarande lärare och tjänstemän samt dess studerande ungdom ävensom

övriga vetenskapens idkare, gynnare och vänner.

Samling sker kl. 5 e. m. i Akademiska konsistoriets rum.

Uppsala i februari 1961.

Torgny T. Segerstedt.

ALMQVIST & WIKSELL 61294014